

*Perheterapia Suomessa ja Perheterapia-lehti
– lähtökohtia ja historiaa*

Jussi Sierla

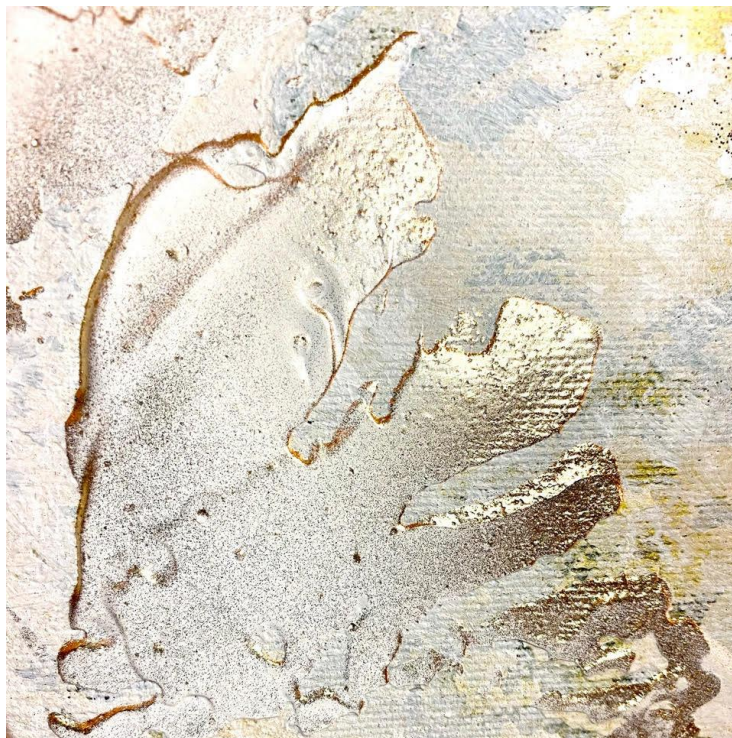
Lastenpsykiatrian erikoislääkäri
perheterapiakouluttaja
toimitusneuvoston puheenjohtaja vuosina 1986–2010

Toimin Perheterapialehden toimitusneuvoston puheenjohtajana lähes alusta alkaen, vuodesta 1986 vuoteen 2010 saakka, joten olen saanut seurata lehden kehitystä pitkään näköalapaikalta. Tämä kirjoitus perustuu valtaosaltaan Perheterapialehdessä 2/2009 julkaistuun artikkeliini. Tarkoitukseni on palauttaa mieleen perheterapeuttisen ajattelun ja toiminnan lähtökohtia Suomessa sekä kuvata lehden kehitystaivalta erityisesti parinkymmenen ensimmäisen ilmestymisvuoden aikana.

Kiinnostus perheterapiaa kohtaan uutena, tärkeänä ja jopa vallankumouksellisena psykoterapiasuuntauksena, heräsi Suomessa nopeassa tahdissa 1970-luvun lopussa. Suomen Mielenterveysseura (nykyisin Mieli ry.) oli tuolloin eturintamassa tuomassa uutta teoriaa, tietoa ja käytännön osaamista kentälle. Samaan aikaan myös muun muassa Suomen lastenpsykiatriyhdistys oli aktiivisesti liikkeellä ja kutsui lontolaiset asiantuntijat, psykiatrit Arnon Bentovimin ja Alan Coocklinin sekä sosiaalityöntekijä Anne Eltonin pitämään urauurtavia koulutusseminaareja vuonna 1978 ja uudelleen vuonna 1979. Yhdistävinä lenkkeinä niin Mielenterveysseurassa kuin lastenpsykiatriyhdistyksen koulutusten järjestämisessä olivat lastenpsykiatrit Anja Forssén ja Esko Varilo sekä sosiaalityöntekijä Helena Vapaavalta, jotka kaikki kuuluivat Mielenterveysseuran vuonna 1978 nimettyyn perheterapiakoulutusta suunnittelevaan asiantuntijajaokseen. Itse toimin tuolloin lastenpsykiatriyhdistyksen koulutustoimikunnan jäsenenä ja seurasin siten läheltä koulutusten järjestämistä. Perheterapeuttisen työskentelyn perusidean mukaisesti

Suomessa koulutusta lähdetiinkin suunnittelemaan laajapohjaisesti niin, että se kattaisi niin aikuisten kuin lastenkin mielenterveyspalvelut eri muodoissaan.

Keskeinen ansio koulutuksen järjestämisestä kuuluu Suomen Mielenterveysseuralle. Seuran asiantuntijajaos käynnisti ensimmäisen perheterapiakoulutuksen syyskuussa 1979 ja perusti sen vahvasti jo olemassa olevaan psykoterapeuttiseen osaamiseen ja traditioon. Vuonna 1981 syntyi ensimmäisen koulutuksen jatkoksi Suomen Mielenterveysseuran perheterapiakeskus, jonka toimesta ja ansiosta koulutusta suunniteltiin perusteellisemmin ja pystyttiin organisoimaan huomattavasti laajemmin. Koulutusryhmiä perustettiin tuolloin eri puolille maata. Itse olin paria vuotta aikaisemmin muuttanut asumaan Joensuuhun. Itä-Suomessakin, erityisesti Kuopiossa ja Joensuussa, oli voimakas innostus uutta terapiamuotoa kohtaan, ja itäsuomalaisten aktiivisen vaatimusliikkeen pohjalta myös Kuopio sai oman koulutusryhmänsä. Onkin aihetta todeta, että Mielenterveysseura teki merkittävän uuden avauksen Suomen psykoterapiakoulutuksen silloisessa hyvin vahvasti keskittyneessä kentässä viemällä koulutusta uusille alueille. Näin turvattiin alusta pitäen perheterapeuttisen osaamisen leviäminen laajasti eri puolille maata.

Suomen Mielenterveysseuran erityisenä ansiona voidaankin nähdä perheterapiakoulutuksen suunnittelu ja ripeä käynnistäminen Suomessa. Psykoterapeuttisen osaamisen levitessä ja suuren koulutusinnostuksen jatkuessa koulutusohjelmia alettiin toteuttaa useiden eri toimijoiden järjestämänä, muun muassa yliopistojen täydennyskoulutuskeskukset olivat tässä vaiheessa aktiivisesti mukana. Koulutusohjelmat alkoivat myös vähitellen profiloitua jossakin määrin eri painotuksin, joskin ne perustuvat kuitenkin

aikaisempiin koulutusohjelmiin ja kokemuksiin. Vaikka Mielenterveysseuran koulutus-toiminta nautti laajaa arvostusta, herätti samalla myös osin kipakkaakin kritiikkiä se, että Mielenterveysseuran koettiin pyrkivän liiallisestikin omaksumaan johtoasemaa ja siitä käsin määrittelemään, millä tavoin perheterapiakoulutusta Suomessa tulisi toteuttaa. Sittemmin valtakunnallisen ohjeistuksen ja kriteerien selkiintyessä erilaiset koulutus-ohjelmat ovat toimineet rauhanomaisen rinnakkainelön ja terveen kilpailunkin merkeissä ja löytäneet paikkansa koulutustarjontaa rikastamassa.

Koska uuteen psykoterapeuttisen työn ja ajattelun paradigmaan oli syntynyt suuri kiinnostus, ja uudet ajatukset vastasivat ilmiselvästi moniin terapiakentän kokemuksiin ja tarpeisiin, oli varsin luonnollisena seurauksena myös suuri kirjallisen tiedon tarve. Tähänkin haasteeseen lähti vastaamaan juuri Suomen Mielenterveysseura. Ensimmäinen Perheterapia-nimen saanut lehti ilmestyi vuonna 1985. Ensimmäinen vuosikerta sisälsi kaksi numeroa, sitten ilmestymiskertojen määrä lisättiin kolmeen, mutta varsin pian sekä julkaistavan materiaalin määrä että kysyntä johtivat pysyvästi neljän numeron vuosittaiseen ilmestymistiheyteen.

Alkuvaiheessa lehden sisällössä käänösartikkeleilla oli varsin suuri osuus. Tunnettiin suurta tarvetta saada alan keskeisten kehittäjien ja vaikuttajien tekstejä saataville suomen kielellä. Suomenkielistä kirjallisuutta oli tarjolla erittäin niukasti, ja erityistason perheterapiakoulutuksiin pääsyn yhtenä tärkeänä kriteerinä olikin ammattipätevyyden rinnalla riittävä kielitaito. Perheterapia-lehti julkaisikin paljon klassikkoartikkeleita, kuten esimerkiksi Carlos E. Sluzkin *Systeemisten kokemusten keittokirja* (1985–86), Steve de Shazerin ja hänen työtoveriensa kirjoitukset ratkaisukeskeisestä terapiasta (1988), Tom Andersenin *Refleктоiva työryhmä* (1990), Giuliana Pratan Parin *‘symmetrisestä’ pelistä perheen ‘psykoottiseen peliin’* (1990) ja Michael Whiten artikkeli *eksternalisaatiosta eli ulkoistamisesta narratiivisessa terapiassa* (1994).

Alusta alkaen lehti on sisältänyt myös suomalaisten perheterapeuttien kirjoituksia. Ehkäpä jonkinlaisena periaatteellisena kannanottona ja tavoitejulistuksena lehden ensimmäinen numero koostui puhtaasti suomalaisten kirjoittajien artikkeleista. Perheterapeuttisen osaamisen ja kokemuksen sekä myös tutkimuksen lisääntyessä korkeatasoisia kirjoituksia on ollut enemmän saatavilla ja ne ovatkin muodostaneet lehden pääasiallisen sisällön jo pitkään. Tärkeänä, aika ajoin jopa keskeisenä artikkelien lähteenä, ovat olleet perheterapiakoulutukset ja niissä syntyvät, usein huolellisesti paneutuen toteutetut lopputyöt. Olennaista on kuitenkin ollut, että artikkelitarjontaa lehdelle ei kovin paljoa ole tapahtunut itsestään. On tarvittu päätoimittajien ja toimitusneuvoston jäsenten aktiivisuutta ja monipuolista verkostojen hyväksikäyttöä sekä yhteydenpitoa koulutus-ohjelmiin ja kouluttajiin. Tästä huolimatta ei edes kaikkia alan väitöskirjatutkimuksia ole lehdessä onnistuttu esittelemään.

Lehden ensimmäisenä päätoimittajana toimi psykiatrian erikoislääkäri Ben Furman vuosina 1985–88. Hänen ansionaan voidaan pitää lehden vireätä käynnistymistä, jossa päätoimittajan energisellä työpanoksella ja laajalla verkostoituneisuudella, myös kansainvälisesti, oli suuri merkitys. Tuekseen toimitustyössä päätoimittaja kokosi avustavien toimittajien ryhmän – ratkaisu, joka saattaisi edelleenkin olla käyttökelpoinen sisällön kehittämiseksi. Lehti oli sisällöltään monipuolinen: teoreettisten artikkelien ohella on julkaistu runsaasti käytännönläheisiä kirjoituksia, haastatteluja, anekdoottimaisia tarinoita terapiatyöstä ja kirjallisuusesittelyjä.

Toisena päätoimittajana työskenteli professori Jarl Wahlström vuosina 1989–1992. Wahlström toi lehteen selkeästi vahvemmin tieteellisen painotuksen ja pyrkimyksen antaa tilaa suomalaisten tutkijoiden ja käytännön työntekijöiden alkuperäisartikkeleille. Muistiossani toimitusneuvoston kokouksesta 28.2.1989 linjauksia on kuvattu näin:

"Keskeinen tehtävä tänä vuonna on luoda uusi traditio sille, miten lehteä tehdään. Lehdelle ei ole juurikaan tarjolla sellaisia kotimaisia alkuperäisartikkeleita, jotka olisivat julkaisukelpoisia ja korkeatasoisia. Traditio tulee luoda, sen eteen täytyy tehdä työtä. Tärkeätä on, että kaikki henkilöt, jotka ovat kiinnostuneet lehdestä, pitävät 'tuntosarvet levitettyinä', levittäen viestiä lehdestä ja näistä toiveista."

Kolmantena ja toistaiseksi pitkäaikaisimpana päätoimittajana toimi Mielenterveysseuran Koulutus- ja perheterapiakeskuksen johtaja Raili Rinne vuosina 1993–2005. Hänen aikanaan lehden asema suomalaisen perheterapiatutkimuksen ja -työn esittelijänä ja keskeisenä julkaisuna vakiintui. Lehden levikki oli vähitellen kasvanut ja siitä oli tullut maamme laajimmin leviävä psykoterapia-alan julkaisu. Tärkeä askel oli yhteistyösopimuksen tekeminen Suomen Perheterapiayhdistyksen kanssa, jolloin Perheterapiayhdistys alkoi osallistua lehden toimittamiseen liittämällä lehden yhdistyksen omat sivut. Tämä monipuolisti lehden sisältöä erityisesti tuomalla siihen lisää ajankohtaisuutta. Samalla lehden levikki kasvoi entisestään.

Lehden päätoimittajien vaihtumisiin on liittynyt oma dramatiikkansa, joka kuohutti aikanaan tunteita voimakkaastikin. Tämä johtui nähdäkseni erityisesti siitä, että se tapa, jolla Suomen Mielenterveysseuran päättävät elimet ratkaisut tekivät, oli varsin kömpelö. Tästä syystä lehden julkaisijan vallankäyttö – sinänsä tietysti oikeutettu – korostui ratkaisuisa vahvasti. Asiat valmisteltiin kaikessa hiljaisuudessa ilman avointa keskustelua asianosaisten kanssa, minkä vuoksi niin päätoimittajat kuin toimitusneuvostokin joutuivat yllättäen jo tapahtuneiden ratkaisujen eteen. Ensimmäistä vaihdosta perusteltiin päätoimittajan toimikausien määräaikaaisuudella ja tarpeella kehittää lehteä monipuolisesti. Furmania myös kritisoitiin lyhytterapioiden ja ratkaisukeskeisten ajattelumallien liian yksipuolisesta korostamisesta lehden sisällössä. Toista päätoimittajanvaihdosta perusteltiin halulla ja tarpeella kytkeä lehden tekeminen ja toimittaminen kiinteämmin Koulutus- ja perheterapiakeskuksen toiminnan kokonaisuuteen. Kolmas päätoimittajanvaihdos tapahtuikin sitten luontevasti ja rauhanomaisesti Raili Rinteen toimikauden päättyessä hänen jäätyään eläkkeelle. Uudeksi vastaavaksi päätoimittajaksi tuli Koulutuskeskuksen johtaja Eila Okkonen ja hänen rinnalleen artikkelipäätoimittajaksi palasi Jarl Wahlström.

Oman toimikauteni toimitusneuvoston puheenjohtajana päättymisen jälkeen lehden pitkäaikaisina päätoimittajina ovat toimineet Aarno Laitila ja Eija-Liisa Rautiainen. Toimitusneuvoston puheenjohtajan tehtävässä toimi jälkeeni Florence Schmitt. Häntä seurasi tehtävässä toimitusneuvoston nykyinen puheenjohtaja Tapio Ikonen.

Lehden toimitusneuvosto on koko ajan toiminut tiiviissä yhteistyössä päätoimittajien ja muun toimituskunnan kanssa. Toimitusneuvosto on ollut toisaalta lehden suunnitteluun ja kehityslinjauksiin osallistuva neuvoa-antava asiantuntijakollektiivi, toisaalta lehden kirjoittajakuntaa etsivä ja kokoava verkosto päätoimittajan tukena. Toimitusneuvosto on edustanut perheterapian kenttää laaja-alaisesti niin ammatillisesti erilaisia palveluja huomioon ottaen kuin maantieteellisestikin. Monet toimitusneuvoston jäsenet ovat olleet pitkäaikaisia ja vahvasti lehden kehittämiseen sitoutuneita. Monet heistä ovat myös itse aktiivisesti kirjoittaneet lehteen. Erityisesti on syytä mainita heistä muutama: Jan-Christer Wahlbeck on ollut mukana alusta asti. Hän on kirjoittanut lehteen aktiivisesti ja kiinnostavasti kautta vuosien yksin ja yhdessä työtoveriensa kanssa. Hän on myös ollut Perheterapiayhdistyksen puheenjohtajana rakentamassa yhteistyötä ja kehittämässä yhdistyksen sivuston osuutta lehdessä. Lisäksi hän on tuonut runouden kielen lehteä rikastuttamaan. Florence Schmitt on myös ollut aktiivinen kirjoittaja. Lisäksi hän on koonnut mielenkiintoisia teemanumeroita muun muassa lapsikeskeisestä perheterapiasta. Monin tavoin hän on tuonut innostusta ja hyvää henkeä toimitusneuvoston työhön. Erityismaininnan ansaitsee myös Jukka Aaltonen, toimitusneuvoston ensimmäinen puheenjohtaja. Vaikka hän ei ole kovin tiiviisti voinut osallistua toimitusneuvoston työskentelyyn, hän on ollut koko ajan tärkeä taustavaikuttaja lehden kehittämisessä. Hän

on myös toiminut lehden tieteellisenä asiantuntijana. Paitsi tieteellisiä artikkeleita, hän on lisäksi pitkään kirjoittanut monipuolisia tieteen, taiteen ja filosofian näkökulmia yhdisteleviä kolumnejaan lukijoiden iloksi. Oma osuuteni on ollut toimiminen näköalapaikalla toimitusneuvoston pitkäaikaisena puheenjohtajana vuodesta 1986 vuoteen 2010 ja samalla "ideariihen" aktiivisena osallistujana. Henki toimitusneuvoston työskentelyssä on ollut koko ajan erittäin hyvä ja kokouksiin osallistuminen on ollut antoisa kokemus. Myös yhteistyö päätoimittajien kanssa on ollut sujuvaa.

Alusta alkaen toimitusneuvostossa on käyty keskustelua siitä, missä määrin lehden tulisi painottua tieteelliseksi julkaisuksi, missä määrin monipuoliseksi populaarijulkaisuksi. Lehden alkuvuosina keskustelu kiteytyi siihen, tulisiko seurata enemmän Family Process -lehden linjaa, vai tulisiko esimerkkinä olla Family Therapy Networker (nykyisin Therapy Networker) - nämä lehdet olivat tuolloin erityisen arvostetussa asemassa. Yhteisenä johtopäätöksenä on ollut liikkua tuossa välimaastossa ja ottaa lehteen molempien suuntaista sisältöä. Alkuvuosina populaarisuus ja käytännönläheisyys korostuivat, sittemmin, kuten edellä jo totesinkin, tieteellisyys ja alkuperäisartikkelit ovat painottuneet enemmän. Viime vuosien aikana on toivottu enemmän ja monipuolisemmin myös kuvauksia siitä, mitä perheterapian rintamalla Suomessa tapahtuu, minkälaisia sovelluksia on kehitetty ja mitä hyviä kokemuksia on karttunut. Käytännön ongelmana on ollut ennen kaikkea vaikeus saada tekijöitä kirjoittamaan työstään. Ajalliset resurssit ovat niukat, koska lehteä tehdään omien varsinaisten työtehtävien ohella. Oikeastaan lehti tarvitsisi päätoimittajan avuksi toimittajan, joka voisi käyttää aikaa kirjoittajien värväämiseen.

Toimikauteni päättyessä oli ajankohtaista perheterapiakoulutuksen uudelleenjärjestely ja vastuun siirtyminen osittain yliopistojen harteille. Tähän liittyi myönteisiä odotuksia lisääntyvästä vakiintuneisuudesta, tasalaatuisuudesta ja perheterapiapalvelujen saatavuudesta, mutta myös paljon epävarmuutta uusien järjestelyjen todellisen toteutumisen suhteen. Samalla oli myös ilmaantunut huolestuttavia merkkejä siitä, että perhenäkökulma ja perheterapeuttisten lähestymistapojen osaaminen olivat heikkenemässä ainakin joillakin mielenterveyspalvelujen osa-alueilla. Esimerkiksi aikuispsykiatrian piirissä biologisesti suuntautunut ajattelu näytti osin painottuvan liian yksipuolisesti. Hyviksi koetut perhekeskeiset hoitomuodot eivät kuuluneetkaan ilman muuta alan koulutusohjelmiin. Perheterapian ja perhekeskeisten työmuotojen tulevan aseman kannalta näyttäytyi erittäin tärkeänä myös tuolloin ajankohtainen Kansanterveyslaitoksen ja STAKES:in yhdistyminen Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseksi. STAKES:illa oli – muun muassa kasvatus- ja perheneuvolatoiminnasta vastaavana keskushallinnon organisaationa – ollut vahva merkitys perheterapiatoiminnan edistämisessä. Ilmassa oli huolta, miten tulee turvatuksi, että perheterapia, ja ylipäänsä psykososiaalinen näkökulma mielenterveyspalveluissa, tulevat saavuttamaan ja säilyttämään sellaisen painoarvon, mikä niille kuuluu.

Perheterapeuttisen osaamisen tarve ei kuitenkaan nähdäkseni ole lainkaan vähentynyt. Päinvastoin sen tulisi monissa tilanteissa olla ensisijainen terapeuttinen työskentelytapa, johon tarpeen mukaan voi rinnalle tai jatkoksi liittää yksilöllisiä terapiamuotoja. On vankat perusteet todeta, että Perhe- ja pariterapialehteä tarvitaan ja että lehden rooli oman näkökulmansa puolustamisessa mielenterveystyön ja sosiaalipalvelujen kentässä saattaa tulla entistä tärkeämmäksi.

